

معرفی کتاب

کتابهای جدید جامعه‌شناسی به زبان فارسی

پویا کوهستانی

جامعه‌شناسی ابن خلدون، دکتر تقی آزاد ارمکی، مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان، ۱۳۷۶، ۲۱۶ صفحه.

ابن خلدون یکی از متفکران بزرگ جهان اسلام است که به سبب طرح نظریه‌های اجتماعی بسیاری او را جامعه‌شناس و از نخستین جامعه‌شناسان جهان می‌دانند. کتاب "جامعه‌شناسی ابن خلدون" در واقع، برای آشنایی با آرای این متفکر و نیز شأن و مقام این دانشمند علوم اجتماعی تألیف شده است.

این کتاب در شش فصل و هر فصل در چند بخش تنظیم شده است: ابن خلدون تاریخ‌نگار، یا جامعه‌شناس، عوامل مؤثر در پیدایش نظریه اجتماعی ابن خلدون: از تاریخ به جامعه‌شناسی، روش‌شناسی ابن خلدون، منزلت و جایگاه علم عمران و مقایسه دیدگاه ابن خلدون با اسکاچیل و بیرونی عنوانهای شش‌گانه فصلهای این کتاب است.

عناوین فصلها و بخشها و بحثهایی که در پی آنها مطرح شده حاکی از تأمل مؤلف برای راهیابی به جایگاه ابن خلدون در تاریخ اندیشه اجتماعی است. مؤلف در این کتاب با مراجعه به آرای صاحب‌نظران و تأمل در آثار ابن خلدون اثری عالمانه و خواندنی تألیف کرده که از کتابهای ارزنده برای آشنایی با نظریه‌های این متفکر نامدار است.

بنیادهای نظریه اجتماعی، جیمز گلمن، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، ۱۳۷۷، ۴۹۱ صفحه. کتاب بنیادهای نظریه اجتماعی یکی از آثار برجسته و اساسی در زمینه علوم اجتماعی است. در این کتاب بعد از پیشگفتار، در فصلی زیر عنوان "فرانظریه: تبیین در علوم اجتماعی" از تبیین رفتار نظامهای اجتماعی، اجرای نظریه و مفاهیم روابط بین سطوح خرد و کلان بحث شده است. ادامه مطالب کتاب در دو بخش است: بخش اول کنشها و روابط ابتدایی و بخش دوم ساختارهای کنش.

کنشگران و منابع، منفعت و کنترل، حقوق کنش، روابط اقتدار، روابط اعتماد از عنوانهای بخش اول و نظامهای مبادله اجتماعی، از روابط اقتدار تا نظامهای اقتدار، نظامهای اعتماد و

ویژگیهای پویای آنها، رفتار جمعی، تقاضا برای هنجارهای مؤثر، ایجاد هنجارهای مؤثر، و سرمایه اجتماعی از عنوانهای بخش دوم است.

در پیشگفتار مترجم، درباره مؤلف و اثر او، می‌خوانیم: "جیمز ساموئل کلمن نظریه پرداز، پژوهشگر و استاد جامعه‌شناسی در دانشگاههای آمریکا، جامعه‌شناس برجسته نسل خود بود. او در زمینه‌های گوناگونی مانند رفتار جمعی، ستیزه اجتماعی، سازمان اجتماعی مدرسه، نظریه مبادله اجتماعی، نظریه شبکه اجتماعی، ساختار اجتماعی، نظریه انتخاب عقلانی به مطالعه و پژوهش پرداخته است و کتابها و مقالات بسیاری در جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، مسائل جوانان، جامعه‌شناسی پزشکی، جامعه‌شناسی سیاسی، نظریه و روشهای علوم اجتماعی و کاربرد مدل‌های ریاضی در جامعه‌شناسی نوشته است. کلمن با بهره‌گیری از دانش وسیع خود در اقتصاد، علوم و ریاضیات و جامعه‌شناسی آثار برجسته‌ای پدید آورد. اما کاربرد او کتاب بنیادهای نظریه اجتماعی است که حاصل سالها کوشش و تلاش فکری اوست..."

برای مترجم این کتاب که پیش از اینها نیز کتابهای جامعه‌شناسی بسیاری، از جمله "جامعه‌شناسی" آنتونی گیدنز را به فارسی برگردانده است، موفقیت بیشتر آرزو می‌کنیم.

میشل فوکو: فراسوی ساختگرایی و هرمنوتیک، هیوبرت دریفوس [و] پل رابینو، ترجمه حسین بشیریه، نشر نی، ۱۳۷۶، ۳۷۳ صفحه.

میشل فوکو یکی از متفکران و اندیشه‌مندان بزرگ معاصر در زمینه فلسفه، جامعه‌شناسی و تاریخ است که دریچه تازه‌ای برای نگرستن به این علوم گشوده و به اصطلاح طرحی نو در انداخته است: به قول مترجم کتاب: "... بی‌شک وی تحت تأثیر اندیشه‌های مارکس، فروید و نیچه قرار داشته ولیکن آمیزه غریبی از آنها پرورده و فرآورده تازه‌ای به دست داده است."

مقدمه نسبتاً مفصل مترجم که به منظور آشنایی خوانندگان با اندیشه‌های میشل فوکو نوشته شده حاکی از احاطه مترجم به موضوع مورد بحث است.

در سبب تألیف کتاب آمده است: "این کتاب محصول اختلاف نظری میان دوستان است. پل رابینو [یکی از نویسندگان کتاب] در سمیناری که سال ۱۹۷۹ از جمله درباره میشل فوکو از جانب هیوبرت دریفوس [یکی دیگر از نویسندگان این کتاب] و جان سیرل برگزار شد، به توصیف فوکو به عنوان "ساختارگرا" به مفهوم معمولی آن اعتراض کرد. این اعتراض مباحثه‌ای برانگیخت که به پیشنهاد نوشتن مقاله مشترکی انجامید. با ادامه مباحثات در سمینار مذکور معلوم شد که چنان مقاله‌ای باید به کتاب کوچکی تبدیل شود. کتاب حاضر که چندان هم کوتاه

نیست و باید از این هم مطّول تر بوده باشد، حاصل این همکاری است..."

کردارها و گفتمان در نخستین نوشته‌های فوکو، دیرینه‌شناسی علوم انسانی، به سوی نظریه‌ای درباره‌ی کردار گفتمانی، شکست روش دیرینه‌شناسی، تحلیل تعبیری، از فرضیه‌ی سرکوب تا قدرت مشرف بر حیات، تبارشناسی انسان مدرن به عنوان موضوع شناسایی، تبارشناسی انسان مدرن به عنوان فاعل شناسایی، و قدرت و حقیقت از عناوین بخشهای این کتاب است.

مؤخره‌ی میشل فوکو تحت عنوان "سوژه و قدرت" در واقع حسن ختام این اثر عمیق و خواندنی است.

جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز، گی روشه، ترجمه‌ی دکتر عبدالحسین نیک‌گهر، مؤسسه‌ی فرهنگی انتشارات تبیان، ۱۳۷۶، ۲۸۸ صفحه.

پارسونز جامعه‌شناس معروف آمریکایی است که اغلب جامعه‌شناسان کشور ما با آثار او کم و بیش آشنا هستند و در اظهار نظرهایشان به او استناد می‌کنند. مؤلف کتاب "جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز" نیز از جامعه‌شناسان معروف فرانسوی است که نامی است آشنا و کتابهایی از او پیش از اینها به زبان فارسی ترجمه شده است.

کتابی که اکنون پیش روی ما است در هفت فصل تنظیم شده است: نظریه پرداز درمان‌ناپذیر جامعه‌شناسی آمریکایی، نظریه‌ی عمومی کنش، نظام اجتماعی و جامعه، نظامهای اقتصادی و سیاسی، ساخت و رشد شخصیت، تحقیقات کاربردی و جامعه‌شناسی پارسونز، نفوذ و مناقشات عناوین فصلهای این کتاب است.

در بخشی از مقدمه‌ی مؤلف آمده است: "... باید اذعان نمود که پیش داوریهای زیادی درباره‌ی آثار پارسونز وجود دارد. از آنجا که آثار پارسونز مفصل و خواندن آنها دشوار است، غالباً تنها به این اکتفا شده است که آراء او را از خلال نوشته‌های کسانی که آثارش را نقد و یا محکوم کرده‌اند بشناسند، بویژه از راه نوشته‌های میلز، سوروکین، هورویتز گولدنر. بدین ترتیب، نوعی تصوّر قالبی از جامعه‌شناسی پارسونز اشاعه یافته است که نه منصفانه است و نه واقع بینانه.

قصد ما در این کتاب این است که قبل از پرداختن به مباحثه و انتقاد، مجموعه‌ی آثار پارسونز را آن گونه که درک کرده‌ایم معرفی نماییم. سپس ملاحظه خواهد شد که برداشت و ارزیابی ما از آثار پارسونز با ارزیابی مفسران دیگر متفاوت است..."

برای دکتر عبدالحسین نیک‌گهر که مترجمی نام آشنا در مباحث علوم اجتماعی و از استادان این علم است توفیق بیشتر آرزو می‌کنیم.

جامعه‌شناسی نظم (تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی)، دکتر مسعود چلبی، نشر نی، ۱۳۷۵، ۳۵۸ صفحه.

در این کتاب موضوعی مورد توجه مؤلف قرار گرفته که تاکنون کمتر درباره آن بحث شده است. در مقدمه مؤلف می‌خوانیم: "جامعه‌شناسی اساساً حائز دو مسأله اصلی است که انتظار می‌رود برای آنها پاسخهای نظری و تجربی فراهم نماید. این دو عبارت اند از: مسأله تغییر و مسأله نظم. در مورد مسأله اول ادبیات گسترده‌ای فراهم آمده است. لکن در مورد مسأله دوم در مقایسه با مسأله اول کوشش مستمر و منظمی صورت نگرفته است. در حالی که مسائل مزبور دو وجه یک سکه هستند و عدم شناخت یکی مانع شناخت درست دیگری است. لذا لازم است این کتاب را به عنوان تلاشی آغازین برای پرکردن این خلأ قلمداد کرد..."

این کتاب در چهار بخش تنظیم شده است: جامعه‌شناسی و نظم اجتماعی، نظم کلان، اختلال اجتماعی و بهگشت اجتماعی عناوین فصلهای این کتاب است.

مؤلف برای تألیف این کتاب از آرا و نظریه‌های بسیاری از جامعه‌شناسان کلاسیک و معاصر استفاده کرده و اثری جامع، به ویژه تخصصی از جهت زبان و بیان، تألیف کرده است. توفیق مؤلف را در تألیف کتابهایی از این دست آرزو می‌کنیم.

عکسهای قدیمی ایران (رجال، مناظر، بناها و محیط اجتماعی)، تألیف: دکتر قاسم صافی، ناشر: دانشگاه تهران، ۱۳۷۴، چاپ سوم، ۵۳۸ صفحه، ۵۵۰ عکس منتخب.

اهمیت عکسهای تاریخی و اسناد مصور به عنوان یکی از مهمترین مدارک درباره تحقیقات تاریخی و مردم‌شناسی و حوزه‌های وابسته به این تتبعات، چندی است توجه محققان و پژوهشگران ایران را به خود جلب کرده و این نوع اسناد که سابقاً بیشتر به منظور مصور ساختن کتابها به کار می‌رفت امروزه موقعیت علمی خود را یافته است.

نکته قابل توجه در اسناد مصور تاریخ ایران در این است که کشور ما با آنکه خاستگاه هنر عکاسی نبوده ولی به سائقه قدرت جذب و اخذی که در روحیه فرهنگی ما وجود دارد عکاسی بسیار زودتر از سایر کشورهای آسیایی در ایران رواج یافت و مورد اعتنای علاقه‌مندان قرار گرفت. به همین سبب گنجینه عکسهای قدیمی ایران از لحاظ تنوع و تعدد همچنان که در کتاب مشهور (انسیکلوپدی عکاسی) اشاره شده یکی از گنجینه‌های قابل توجه و معتبر در جهان به شمار می‌رود.

عکاسی در ایران مانند همه کشورهای با عکاسی آماتوری آغاز گشت ولی چنان به سرعت گسترش یافت که به زودی رشته‌های مختلف عکاسی قدیم مانند عکاسی آتلیه‌ای در ایران به وجود آمد و بسیار مورد استقبال قرار گرفت. این عکسهای قدیمی که در زمان خود به قصد مستند تهیه نشده بود امروزه به جهت اصالت و قدمت به عنوان مدارک مستند، اهمیت خاص تاریخی و هنری دارد.

کتاب عکسهای قدیمی ایران تألیف دکتر قاسم صافی که از جمله منابع مهم و بدیع در معرفی شناخت رجال، مناظر، بناها، اماکن و خصوصاً تهران قدیم به شمار می‌رود، دسترسی اهل دانش و تحقیق را به این نوع مدارک مستند میسر ساخته و از این راه خدمت بزرگی به تاریخ ایران انجام گرفته است.

چنان که از فهرست و نمونه‌های متعدد عکسها در نظر اول معلوم می‌گردد یکی از جوانب خاص در اهمیت این کتاب آن است که روشنگر فضاها و زوایایی از زیست جامعه ایرانی در قرن گذشته است که در هیچ مجموعه دیگری از عکس، بازسازی آن امکان پذیر نیست. زیرا گیرندگان عکسها، مشکل عکاسان حرفه‌ای آن زمان را نداشته‌اند که نتوانند از فضاها و خصوصاً زندگی و نحوه زیست زنان، عکس تهیه کنند. دوربین عکاسی به داخل اندرون رفته و خصوصاً ترین عکسها را از جوانب مختلف زندگی برداشته است. در عین حال از لحاظ تنوع عکس برداری از فضاها و مناظر ایران هم اهمیت این عکسها بسیار قابل توجه است، زیرا دوربین عکاسی در لحظه‌های سفر، شکار، گشت و گذار همیشه، صحنه‌ها، رویدادها و فراخنای مناظر را ثبت نموده و انسان را به اعماق و زوایای حیات در قرن گذشته رهنمون می‌گرداند.

مؤلف کتاب به این نکته مهم توجه داشته است که عکسهای تاریخی هنگامی مفهوم می‌یابد و ارزش پیدا می‌کند که به صورتی روشن و دقیق در زمان و مکان شناسانده شود و با هموار کردن این رنج و تلاش برخورد، رنج و زحمتی که تماس و مشورت با افراد ذیصلاحیت که غالباً در موضوعات مورد مراجعه، یگانه منبع زنده و مستند به شمار می‌آیند، در حقیقت از تلاش و زحمت علاقه‌مندان کاسته‌اند و کتاب عکسهای قدیمی ایران را نه تنها در موضوع خود بلکه با توضیحات دقیق و غالباً اطلاعات و مطالب دست اولی که فراهم آورده‌اند برای محققان تاریخی دوره قاجار و دست‌اندرکاران تئاتر و هنرهای تجسمی که علاقه‌مند به دست‌یابی بر منابع تصویری و سنتی هستند به صورت یک منبع با ارزش تاریخی عرضه داشته‌اند. باسیری در فهرست دقیق و توضیحات آگاهانه مؤلف، مشخص می‌گردد که این کتاب زوایای بسیار تاریک و مبهمی از تاریخ قرن گذشته ایران را روشن ساخته و برای هر محقق و پژوهشگر دری به سوی

گذشته‌های دور ایران گشوده است که رجال، مناظر، فضاها و آثاری که اکنون کوچکترین نشانی از آنها برجای نیست برای هر اهل تحقیق و صاحب ذوق به صورتی مشخص و معرفی شده در می‌آید.

با معرفی کتاب حاضر استفاده از آن را به محققان و مؤلفان، که درج تصاویر و اسناد فرهنگی و تاریخی را به عنوان ضرورت و مکمل کار تألیف خود می‌دانند، توصیه می‌نماییم. همچنین این اسناد برای طبقات مختلف مردم موجبات آشنایی و اعتبار آنها با سوابق گذشته و التذاذ روحی آنها خواهد بود.

پژوهشگران و ناشرانی که تمایل دارند کتابشان در «نامه علوم اجتماعی» نقد یا معرفی شود، لطفاً دو نسخه از آخرین اثر چاپ و منتشر شده خود را به دفتر مجله بفرستند.